
2

ВОПРОСЫ СЛЕДСТВЕННОЙ ТАКТИКИ И МЕТОДИКИ РАССЛЕДОВАНИЯ ПРЕСТУПЛЕНИЙ. КРИМИНАЛИСТИЧЕСКАЯ ТЕХНИКА

Т.В. Михальчук, канд. юрид. наук, ст. викладач

*Навчально-науковий інститут підготовки слідчих і криміналістів
Національної академії внутрішніх справ*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ОКРЕМИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ У РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ

Розглядаються: правові основи використання відеоконференцз'язку, підстави для проведення слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції, особливості фіксації ходу і результатів проведення окремих слідчих (розшукових) дій, проведених у режимі відеоконференції.

19 листопада 2012 року набув чинності новий Кримінальний процесуальний кодекс України (далі — КПК України). Відповідно до його положень у кримінальне процесуальне законодавство України вводиться ряд нових інститутів. Зокрема, “кримінальні правопорушення” поділяються на злочини та кримінальні проступки, ліквідовуються стадія порушення кримінальної справи та інститут повернення кримінальної справи на додаткове розслідування; вводиться новий суб'єкт кримінального провадження — “слідчий суддя”; запроваджується дистанційне досудове розслідування тощо [1].

Хотілось би зупинитись саме на дистанційному досудовому розслідуванні.

Під час досудового розслідування слідчий, прокурор, слідчий суддя мають право прийняти рішення про проведення слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції. Відеоконференція (далі — ВК) — це інформаційна технологія, що забезпечує одночасно двосторонню пере-

дачу, обробку, перетворення і візуалізацію інтерактивної інформації на відстань в режимі реального часу з допомогою апаратно-програмних засобів обчислювальної техніки. Відеоконференцію також визначають як телекомунікаційну технологію інтерактивної взаємодії двох або більше віддалених учасників кримінального провадження з можливістю обміну аудіо- та відеоінформацією у реальному масштабі часу з урахуванням керуючих даних [2]. Взаємодію в режимі ВК також називають сеансом відеоконференцзв'язку.

Під ВК у кримінальному провадженні слід розуміти особливу процедуру, що виконується за посередництвом телекомунікаційних технологій, при якій спілкування у вигляді обміну аудіо- і відеоінформацією між віддаленими учасниками слідчої (розшукової) дії відбуваються на відстані (дистанційно), але в режимі реального часу [3, ст. 585].

Дистанційне досудове розслідування передбачає можливість проведення окремих слідчих (розшукових) дій за умови, що учасники таких дій на момент їх проведення перебувають у різних місцях, географічно віддалених одне від одного на відстань, що створює неможливість їх безпосереднього спілкування. Таке спілкування відбувається завдяки використанню спеціального обладнання зв'язку і в режимі відеоконференції з обов'язковою трансляцією зображення і звуку до місць, в яких перебувають особи, котрі беруть участь у слідчій (розшуковій) дії. При цьому слідчий, прокурор або слідчий суддя, який проводить такі дії, перебуває в обраному ним місці разом із одним з учасників слідчої (розшукової) дії, а присутність органу розслідування біля іншого учасника забезпечують уповноважені на це офіційні особи [4, с. 512].

КПК України дозволяє проведення тільки двох слідчих (розшукових) дій у режимі ВК — допит осіб (у тому числі одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб) та пред'явлення для впізнання осіб чи речей.

Підставами для проведення слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції є (ч. 1 ст. 232 КПК України) [5]:

1) неможливість безпосередньої участі певних осіб у досудовому провадженні за станом здоров'я або з інших поважних причин (наприклад, стаціонарне лікування особи, перебування у відраженні, відпустці);

2) необхідність забезпечення безпеки осіб (реальне місце особи, до якої застосовано заходи безпеки, не розголошується);

3) проведення допиту малолітнього або неповнолітнього свідка, потерпілого;

4) необхідність вжиття таких заходів для забезпечення оперативності досудового розслідування;

5) наявність інших підстав, визначених слідчим, прокурором, слідчим суддею достатніми.

Вищезазначені підстави не є вичерпними, оскільки достатність інших підстав у кожному випадку визначається процесуальною особою, яка самостійно приймає рішення про дистанційне проведення слідчої (розшукової) дії, а така підстава, як оперативність вказує на необхідність швидкого отримання результату певної слідчої (розшукової) дії, що може вплинути на весь хід розслідування чи й кримінального провадження загалом.

Іншими причинами чи підставами для проведення дистанційного досудового розслідування можуть бути також:

1) затримання, тримання під вартою або відбування покарання;

2) обмеження свободи пересування внаслідок дії закону або судового рішення;

3) обставини непереборної сили (епідемії, військові події, стихійні лиха або інші подібні обставини);

4) смерть близьких родичів, членів сім'ї чи інших близьких осіб або серйозна загроза їхньому життю;

5) інші обставини, які об'єктивно унеможливають з'явлення особи на виклик.

Рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування може бути прийнятим з власної ініціативи слідчим, прокурором, слідчим суддею, а також ними за обґрунтованим клопотанням будь-кого з учасників кримінального провадження.

Якщо сторони кримінального провадження як із боку обвинувачення, так і з боку захисту, а також потерпілий заперечують щодо проведення допиту чи пред'явлення для впізнання дистанційно, а слідчий, прокурор чи слідчий суддя вважають за доцільне провести слідчу (розшукову) дію в такому режимі, останні мають право обґрунтувати своє рішення у вмотивованій постанові чи ухвалі. Виняток в КПК встановлено тільки для підозрюваного, оскільки дача показань є його правом, а не обов'язком. У випадку його відмови від участі у дистанційному досудовому розслідуванні, рішення щодо застосування РВ не буде прийматись.

Хід і результати окремих слідчих (розшукових) дій, проведених у режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою технічних засобів відеозапису.

Використанню в дистанційному досудовому розслідуванні технічних засобів і технологій надається надзвичайно важливе значення. Якщо за звичного порядку проведення слідчих (розшукових) дій технічні засоби застосовують переважно з метою фіксування ходу дії та отриманих результатів, то в дистанційному досудовому розслідуванні визначальним є створення за їхньою допомогою повноцінних умов для отримання й передачі інформації на відстань у режимі реального часу, належної якості звукового сигналу і відеографічного зображення, за умови одночасного й повноцінного сприйняття інформації із кожного з віддалених місць, в якому відбуваються події, що пов'язані сутністю і єдністю завдань допиту чи впізнання. Тому з цією метою слідчий, прокурор чи слідчий суддя повинні залучити до участі у проведенні слідчої дії у режимі ВК спеціаліста, який володіє спеціальними знаннями та навичками застосування відповідних технічних засобів та технологій.

ВК має відбуватися також із забезпеченням інформаційної безпеки, створенням умов для унеможливлення випадкового чи навмисного впливу природного чи штучного характеру, що може завдати шкоди кримінальному провадженню, призвести до розкриття таємниці досудового розслідування, змісту показань, що були надані під час слідчої дії, даних про осіб, які знаходяться під державним захистом тощо.

Оскільки допитувана особа має право використовувати під час допиту власні документи і нотатки, якщо її показання пов'язані з будь-якими обчисленнями та іншими відомостями, які важко зберегти в пам'яті, при допиті у режимі ВК слід забезпечити можливість передачі такої інформації, яка міститься в документах та нотатках. Для цього в місці перебування допитуваної особи слід встановити сканер, а в місці перебування слідчого, прокурора, слідчого судді та інших учасників слідчої дії — принтер.

До початку проведення окремих слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції, необхідно:

- активувати технічні засоби відеозапису;
- перевірити наявність вільного місця на внутрішньому носії відеозапису (не менше 10 Гб вільного місця);
- перевірити працездатність технічних засобів відеозапису, а також провести тестування пристроїв (мікрофони, камери тощо) та впевнитись, що вони працюють нормально, а відеоконференція і її запис здійснюється правильно.

Здійснення фіксації починається з моменту оголошення про початок її проведення.

Під час відеоконференції поточний контроль якості звуку і відео та контроль працездатності технічних засобів відеозапису відбувається шляхом спостереження за їх роботою.

Для точної організації запису всі учасники кримінального провадження повинні висловлюватися голосно і виразно.

Особа, яка братиме участь у проведенні слідчої дії дистанційно, може знаходитися на території, що перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування, або поза такою територією. Від цього залежать особливості процедури проведення ВК.

Якщо особа знаходиться на території, що перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування, або на території міста, в якому він розташований, слідчий, прокурор, слідчий суддя повинні особисто провести організаційні заходи, налагодити зв'язок або запросити спеціалістів, які налагодять канали зв'язку, забезпечать установку устаткування, належну якість зображення і звуку у кабінеті слідчого чи прокурора, залі судового засідання або у спеціально обладнаному приміщенні, та приміщенні, в якому знаходиться особа, яка братиме участь у досудовому розслідуванні дистанційно.

Службова особа органу досудового розслідування на підставі постанови слідчого чи прокурора про доручення на проведення слідчої (розшукової) дії у режимі ВК, повинна вручити особі, яка бере участь у ВК та знаходиться у іншому приміщенні, пам'ятку про її процесуальні права, перевірити документи, що посвідчують особу, та перебувати поряд з нею до закінчення слідчої (розшукової) дії.

Якщо слідчі дії дистанційно проводяться слідчим суддею, зазначені вище дії виконуються судовим розпорядником або секретарем судового засідання.

Якщо особа, яка братиме участь у досудовому розслідуванні дистанційно згідно з рішеннями слідчого чи прокурора, знаходиться у приміщенні, розташованому поза територією, яка перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування, або поза територією міста, в якому він розташований, слідчий, прокурор своєю постановою доручає в межах компетенції органу внутрішніх справ, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, на території юрисдикції якого перебуває така особа, організацію проведення ВК.

Службова особа органу, що отримав доручення, за погодженням зі слідчим, прокурором, що надав доручення, зобов'язана в найкоротший строк організувати виконання зазначеного доручення.

Копія постанови про проведення слідчої дії у режимі ВК може бути надіслана електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку.

Службова особа, що отримала доручення, організовує ВК, викликає для проведення слідчої дії її учасників, перевіряє їх документи, вручає пам'ятки про процесуальні права та перебуває поряд з цими особами (або особою) до закінчення слідчої (розшукової) дії.

Якщо до особи, яка буде брати участь у досудовому розслідуванні дистанційно, обрано запобіжний захід — тримання під вартою в установі попереднього ув'язнення, або вона відбуває покарання в установі виконання покарань, то незалежно від місця розташування органу досудового провадження та розташування таких установ вручення такої особі пам'ятки про її процесуальні права — перевірку її документів, що посвідчують особу, здійснює службова особа такої установи, і вона ж перебуває поряд з учасником цієї слідчої дії до її закінчення.

Після закінчення проведення слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції необхідно:

- здійснити запис відеофонограми (відеофонограма — відео- та аудіо-запис, який утворений безпосередньо під час проведення відеоконференції та записаний за допомогою технічних засобів відеозапису і є вихідним матеріалом для виготовлення робочої та архівної копій) на носії відеозапису (носій відеозапису відеоконференції — диск для лазерних систем зчитування, на який здійснюється запис відеофонограми і який є додатком до протоколу відповідної слідчої (розшукової) дії), створивши архівну (архівна копія відеофонограми — запис копії відеофонограми з технічних засобів на носій відеозапису, що має статус оригіналу та призначена для довготривалого зберігання. Архівна копія може використовуватись для створення робочих копій у разі їх недостатності, пошкодження, знищення тощо) та робочу копії (робоча копія відеофонограми — запис копії відеофонограми з технічних засобів відеозапису на носій відеозапису. Робоча копія в окремому конверті додається до матеріалів кримінального провадження);
- перевірити якість запису архівної копії;
- архівну та робочу копії долучити до матеріалів кримінального провадження.

Шляхом перегляду відеофонограми необхідно впевнитись, що її запис здійснено коректно і вона придатна для подальшого використання.

Заборонено залишати без нагляду технічні засоби відеозапису, передавати іншим особам пароль та/або електронний ключ, допускати

інших осіб до роботи з технічними засобами відеозапису, крім випадків, передбачених процесуальним законодавством.

Файл із записом відеоконференції зберігається тимчасово на технічному засобі відеозапису та не може бути видалений до моменту створення архівної та робочої копій.

Відеозйомка повинна бути організованою з таким розрахунком, щоб у матеріалах відеозапису як додатках до протоколу слідчої дії, містилася вся потрібна інформація, яка відображає події, що відбувалися під час слідчої (розшукової) дії в кожному з місць її проведення. Така вимога вказує на доцільність застосування для фіксування ходу і результатів слідчої (розшукової) дії, проведеної у режимі відеоконференції, не однієї, а кількох відеокамер.

Як правило, ВК відбувається у режимі “реального часу” з передачею чіткого зображення та звуку. Винятком є випадки, коли необхідно забезпечити державний захист особи. Така особа може бути допитана в режимі ВК зі змінами зовнішності і голосу, за яких її неможливо було б упізнати. З цією метою застосовуються спеціальні акустичні ефекти, що змінюють голос, а також візуальні перешкоди технічного характеру, або іншим чином змінюється зовнішність особи.

За результатами допиту, впізнання у режимі відеоконференції складається один протокол з дотриманням вимог, що встановлені КПК України до складання протоколу й додатків до нього.

Список використаної літератури

1. *Фаринник В.І.* Початок досудового розслідування за Кримінальним процесуальним кодексом України / В.І. Фаринник // *Юридичний вісник України*. — № 24. — 16–22 червня 2012 р.
2. Наказ Державної судової адміністрації України від 15 листопада 2012 року № 155 “Про затвердження Інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження)”.
3. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: у 2 т. Т. 1 / О.М. Бандурка, Є.М. Блажівський, Є.П. Бурдоль та ін.; за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А.В. Портнова. — Х.: Право, 2012. — 768 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За заг. ред. професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. — К.: Юстиніан, 2012. — 1224 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 19 листопада 2012 р.: (офіц. текст). — К.: ПАЛИВОДА А.В., 2012. — 382 с.

Резюме

В статье рассматриваются: правовые основы использования видеоконференцсвязи, основания для проведения следственных (розыскных) действий в режиме видеоконфе-